

การรับรู้อารยธรรมจีนโบราณผ่าน ประวัติศาสตร์นิพนธ์และโบราณคดี

กรพนัช ตั้งเชื่อนขันธ¹

บทความนี้มุ่งศึกษาพัฒนาการของประวัติศาสตร์นิพนธ์เกี่ยวกับอารยธรรมจีนในยุคก่อนประวัติศาสตร์และยุคโบราณ ตลอดจนอภิปรายความเคลื่อนไหวทางโบราณคดีที่นำไปสู่การสร้างกรอบคำอธิบายใหม่ในการทำความเข้าใจที่มาของความเป็นจีนในปัจจุบัน นอกจากนี้ บทความยังแสดงให้เห็นว่า ความก้าวหน้าทางโบราณคดีและการศึกษาประวัติศาสตร์จีนโบราณ ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงในการรับรู้เกี่ยวกับอารยธรรมและประวัติศาสตร์จีนอย่างมีนัยสำคัญ

คำสำคัญ อารยธรรมจีน ประวัติศาสตร์นิพนธ์จีน การวิพากษ์ประวัติศาสตร์โบราณ ทฤษฎีภูมิภาค-สาขา

บทนำ

ประเทศจีนตั้งอยู่ทางตะวันออกของทวีปเอเชีย มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน จนนับได้ว่าเป็นหนึ่งในอารยธรรมลุ่มแม่น้ำที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งของโลก จากหลักฐานการขุดค้นทางโบราณคดีพบว่า อารยธรรมที่พบในจีนสามารถสืบย้อนได้ไปจนถึงยุคหินเก่า (Paleolithic Age) ราว 2,500,000-10,000 ปีก่อนคริสตกาล ปรากฏร่องรอยของมนุษย์โฮโมอีเรคตัส (Homo erectus) ที่เดินตัวตรงและมีกะโหลกใหญ่ มนุษย์โฮโมอีเรคตัสที่พบในจีนมี

¹ อาจารย์สาขาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ Email: kornphanat@gmail.com

ด้วยกันหลายกลุ่ม เช่น มนุษย์ปักกิ่ง (北京人) มนุษย์หยวนโหม่ว (元谋人) และมนุษย์หลานเถียน (蓝田人) เป็นต้น² ในเวลาต่อมา มนุษย์โฮโมอีเร็คตัสวิวัฒนาการกลายเป็นมนุษย์โฮโมเซเปียนส์ เซเปียนส์ (Homo sapiens sapiens) ซึ่งถือว่าเป็นเผ่าพันธุ์มนุษย์ ปัจจุบัน (modern man) แต่ยุคหินเก่าที่มนุษย์โฮโมอีเร็คตัสปรากฏตัว ขึ้นนั้นห่างไกลจากช่วงเวลาในปัจจุบันมาก ประกอบกับหลักฐานต่างๆ ไม่เพียงพอ จึงยากที่จะชี้ชัดให้เห็นถึงความสัมพันธ์หรือความเชื่อมโยง ของอารยธรรมในยุคหินเก่ากับปัจจุบัน (Chen Fengxiang, 2002: 1)

การศึกษาโบราณคดีที่ก้าวหน้าขึ้นอย่างต่อเนื่องจากการขุดค้นพบหลักฐานใหม่เป็นจำนวนมาก ประกอบกับการเปลี่ยนแปลง ของกระแสดความคิดว่าด้วยการรับรู้และการก่อตัวของอารยธรรม โบราณผ่านพัฒนาการองค์ความรู้ของประวัติศาสตร์นิพนธ์จีน ทำให้ ความรู้ความเข้าใจที่มีต่ออารยธรรมจีนในยุคก่อนประวัติศาสตร์และ ยุคโบราณเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ บทความนี้มุ่งศึกษาพัฒนาการองค์ ความรู้เกี่ยวกับอารยธรรมจีนในยุคก่อนประวัติศาสตร์และยุคโบราณ ผ่านมุมมองการศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์จีนสามแนวทาง ได้แก่ การ เชื้อถือประวัติศาสตร์โบราณ (信古) การวิพากษ์ประวัติศาสตร์

² มีการขุดค้นพบมนุษย์หยวนโหม่วที่ตำบลหยวนโหม่ว มณฑลยูนนาน ในค.ศ. 1965 คาดว่า มีชีวิตอยู่ในช่วง 1,700,000 ปีก่อน อาจกล่าวได้ว่ามนุษย์หยวนโหม่วเป็นมนุษย์โบราณที่ เก่าแก่ที่สุดที่พบในประเทศจีน ตามด้วยมนุษย์หลานเถียน ที่คาดว่ามีชีวิตอยู่ในช่วง 700,000 -600,000 ปีก่อน ขุดค้นพบที่ตำบลหลานเถียน มณฑลซานซีในค.ศ. 1963 ส่วนมนุษย์ปักกิ่ง มีการขุดค้นพบตั้งแต่ทศวรรษที่ 1930 บริเวณโจวโจวเตี้ยน ตำบลฝางซาน ชานกรุงปักกิ่ง คาดว่ามีชีวิตอยู่ในช่วง 700,000 -200,000 ปีก่อน จัดว่าเป็นมนุษย์โบราณที่มีข้อมูลสมบูรณ์ ที่สุด มีกะโหลกใหญ่ประมาณ 80 % ของมนุษย์ในปัจจุบัน รู้จักก่อไฟและประดิษฐ์เครื่องมือ อย่างง่าย (ดู Zhang Fan, 2001: 2)

โบราณ (疑古) และการอธิบายประวัติศาสตร์โบราณ (释古)³ รวมทั้งอภิปรายความก้าวหน้าทางโบราณคดีที่นำไปสู่การสร้างกรอบคำอธิบายใหม่เกี่ยวกับยุคหินใหม่ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการทำความเข้าใจรากเหง้าที่มาของความเป็นจีนในปัจจุบัน

1. การเชื่อถือประวัติศาสตร์โบราณ: ตำนานปรัมปรากับ คำถามเรื่องกำเนิดอารยธรรมจีน

เนื่องจากมนุษย์ยังไม่มีตัวอักษรใช้ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ จึงเป็นเรื่องยากที่จะมีบันทึกร่วมสมัยเป็นหลักฐาน ดังนั้น การรับรู้เหตุการณ์หรือเรื่องราวในยุคก่อนประวัติศาสตร์จึงต้องอาศัยคำบอกเล่าสืบต่อกันมา จนกลายเป็นตำนานปรัมปราซึ่งอาจมีการเสริมแต่งตามจินตนาการก็เป็นได้ ชาวจีนเชื่อกันว่าอารยธรรมจีนมีประวัติความเป็นมายาวนานกว่าห้าพันปี ความเก่าแก่ของอารยธรรมจีนจะเห็นได้จากตำนานปรัมปราต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกำเนิดอารยธรรมจีนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เช่น ตำนานไคเก็ก 《盘古开天辟地》ว่าด้วยการกำเนิดโลก กล่าวคือในสมัยที่ฟ้าดินยังไม่ได้แยกจากกัน จักรวาลเป็นเพียงก้อนแห่งความมืดราวไข่ไก่หนึ่ง จนกระทั่งยักษ์นามว่าไคเก็กซึ่งหลับใหลมานานกว่า 18,000 ปีได้ตื่นขึ้น เมื่อพบแต่ความมืด ไคเก็กจึงแหวกไข่ออกมา ทำให้ฟ้าดินแยกออกจากกัน เมื่อไคเก็กใกล้จะถึงแก่ความตาย ร่างกายจึงกำเนิดสรรพสิ่งตามธรรมชาติ ลมหายใจของไคเก็กแปรเปลี่ยนเป็นลมและเมฆ เสียงร้องกลายเป็นเสียงคำรามของฟ้า ดวงตาซ้ายกลายเป็นพระอาทิตย์ ดวงตาขวากลายเป็น

³ การศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์จีนสามแนวทาง เป็นแนวคิดที่เสนอโดยนักปรัชญาจีนเฟิง โหย่วหลาน (冯友兰) ในทศวรรษที่ 1930 เพื่อแสดงให้เห็นถึงทัศนะสามแบบที่มีต่อปัญหาการมองประวัติศาสตร์โบราณที่บันทึกในเอกสารสมัยก่อน (ดู Feng Youlan, 1935)

พระจันทร์ มือและเท้ากลายเป็นงูเขา เลือดที่หลังไหลกลายเป็นแม่น้ำ เป็นต้น (Yuan Ke, 1998: 72-73)

นอกจากตำนานโคเก็กแล้ว ตำนานสามกษัตริย์ห้าจักรพรรดิ หรือ “ซานหวงอู่ตี้” 《三皇五帝》 ก็เป็นที่รู้จักกันดีในฐานะบรรพชนที่ชาวจีนเคารพนับถือ อันที่จริง สามกษัตริย์ห้าจักรพรรดิได้แก่ใครบ้างนั้นเอกสารจีนจากหลายสมัยมีการบันทึกไว้แตกต่างกัน อาจจะอนุมานได้ว่ายุคสมัยของสามกษัตริย์มาก่อนยุคสมัยของห้าจักรพรรดิ สามกษัตริย์ 《三皇》 อาจหมายถึง ผู้ซี้ (伏羲) ผู้ทำสัตว์ป่าให้เชื่องเพื่อใช้งาน ฉว (巢) ผู้นำไม้มาสร้างบ้านเรือน สยเหริน (燧人) ผู้ใช้ไม้เสียดสีกันเพื่อจุดไฟ ฉินหลง (神農) ผู้คิดวิธีการเพาะปลูกทำนา และนหวิ้ว (女媧) หญิงผู้ปิดแผ่นฟ้าและใช้ดินปั้นเป็นมนุษย์ และสัตว์ต่างๆ (บางตำนานกล่าวว่านหวิ้วเป็นภรรยาของผู้ซี้ บางก็ว่าเป็นพี่น้องกัน) แม้ว่าตำนานสามกษัตริย์จะมีการบันทึกไว้ไม่ตรงกัน อีกทั้งบุคคลในตำนานยังมีภาพลักษณ์ของการผสมผสานกันระหว่างมนุษย์และเทพ แต่กระนั้นตำนานดังกล่าวก็สะท้อนให้เห็นว่าสังคมจีนในอดีตกาลมีวิวัฒนาการความก้าวหน้าที่เกิดจากการสั่งสมทางอารยธรรมดังปรากฏให้เห็นจากคุณสมบัติพิเศษของบรรพชนและผู้นำชาวจีนในสมัยแรกเริ่ม (Zhang Fan, 2001: 6)

ตำนานห้าจักรพรรดิ 《五帝》 เกิดขึ้นหลังยุคสมัยของสามกษัตริย์ งานเขียนสำคัญชื่อ *บันทึกของนักประวัติศาสตร์* 《史记》 โดยซือหม่า เซียน (司马迁) ผู้ได้รับการยกย่องให้เป็นบิดาแห่งประวัติศาสตร์จีน ได้กล่าวถึงหวงตี้ (黄帝) จวนซวี (颛顼) ตั้คู (帝喾) เหยา (尧) และซุ่น (舜) ผู้ที่นับว่ามีอิทธิพลต่อกำเนิดอารยธรรมจีนมากที่สุดในบรรดาห้าจักรพรรดิก็คือหวงตี้ นักประวัติศาสตร์สมัยก่อนมักอ้างว่ายุคสมัยของหวงตี้เป็นจุดเริ่มต้นของ

ประวัติศาสตร์จีน หากนับช่วงเวลาตั้งแต่สมัยหวงตี้จนถึงปัจจุบันจะเป็นระยะเวลาราวห้าพันปี (Fu Lecheng, 2008: 8-9) เชื่อกันว่าหวงตี้เป็นผู้นำชุมชนที่ตั้งรกรากอยู่ตอนกลางลุ่มแม่น้ำหวงเหอ ได้เป็นพันธมิตรกับเหยียนตี้ (炎帝) ซึ่งเป็นผู้นำอีกชุมชนหนึ่ง ร่วมกันทำสงครามขับไล่ชนต่างเผ่าออกไปจนสามารถขยายอาณาเขตได้เป็นผลสำเร็จ ต่อมาหวงตี้ทำสงครามมีชัยเหนือเหยียนตี้ด้วย ทำให้หวงตี้รวบรวมอำนาจได้เบ็ดเสร็จในที่สุด ดังนั้น ชาวจีนจึงมักเรียกตนเองว่าเป็นลูกหลานของหวง-เหยียน (黃炎子孫) ซึ่งหมายถึงลูกหลานของหวงตี้และเหยียนตี้นั่นเอง

จวนชวีและตี้คุมีเอกสารบันทึกไว้มาก เชื่อกันว่าจวนชวีและตี้คุเป็นผู้ปกครองที่ทำหน้าที่บวงสรวงเทพเจ้าและดูแลราษฎรส่วนเหยาและชุ่นมีเอกสารบันทึกไว้มากกว่า กล่าวกันว่าเหยาและชุ่นต่างก็เป็นลูกหลานของหวงตี้ เหยาเป็นผู้ปกครองที่เปี่ยมไปด้วยคุณธรรม ดูแลราษฎรให้อยู่เย็นเป็นสุข เมื่อเหยาต้องสละอำนาจ จึงเรียกให้ชุ่นซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องเรื่องความกตัญญูเป็นผู้สืบทอดราชสมบัติต่อ แม้ว่าชุ่นจะไม่ใช่อโอรสของเหยากก็ตาม การยกราชสมบัติให้กับคนที่มีความดีและสติปัญญา โดยไม่จำเป็นต้องสืบทอดตามวงศ์ตระกูลของตนเองเรียกว่า ฉ้านร่าง (禅让) เป็นการกระทำที่ได้รับการยกย่องสรรเสริญจากชนรุ่นหลังให้เป็นแบบอย่างอันดีงามของกษัตริย์ในอุดมคติ ซึ่งที่จริงแล้ว อาจกล่าวได้ว่าเป็นการหมุนเวียนอำนาจทางการเมืองระหว่างกลุ่มต่างๆ ไม่ให้ผูกขาดอยู่กับตระกูลใดตระกูลหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งก็เป็นได้ (Fu Lecheng, 2008:10-12) อย่างไรก็ตาม ชุ่นก็เคยยกราชสมบัติให้ยวี่ (禹) สืบทอดเป็นกษัตริย์เช่นกัน เดิมทียวี่เป็นผู้ได้รับคำสั่งให้จัดการปัญหาอุทกภัยจากแม่น้ำหวงเหอซึ่งเป็นภัยต่อการอยู่อาศัยและทำมาหากิน

ของราษฎร ยหวิใช้เวลากว่า 13 ปีในการหาทางเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้จนสำเร็จ ราษฎรจึงยกย่องให้เป็น “ต่ายหวิ” หรือยหวิผู้สยบหวงเหอ ด้วยเหตุนี้เอง ยหวิจึงได้รับเลือกให้เป็นกษัตริย์ต่อจากขุน

เมื่อยหวิจะสละอำนาจก็ได้เลือกให้อี้ (益) สืบทอดราชสมบัติ แต่ครั้นยหวิสวรรคต ฉี่ (啟) ซึ่งเป็นโอรสของยหวิกลับชิงอำนาจแล้วตั้งตนเป็นกษัตริย์แทน ฉี่ได้สถาปนาราชวงศ์เซี่ย (夏朝) ขึ้น คาดว่าราชวงศ์เซี่ยอยู่ในช่วง 2183-1752 ปีก่อนคริสตกาล กษัตริย์องค์สุดท้ายแห่งราชวงศ์เซี่ยนามว่าเจี๋ย (桀) ได้ชื่อว่าเป็นทรราชย์ ขาดคุณธรรมในการปกครองบ้านเมือง ส่งผลให้ราชวงศ์เซี่ยล่มสลายไปในที่สุด โดยมีราชวงศ์ซาง (商朝) ผนาดขึ้นมาแทนที่ (Fu Lecheng, 2008:12)

ถึงแม้จะเป็นเรื่องเล่า แต่ตำนานปรัมปราเหล่านี้ล้วนปรากฏอยู่ในบันทึกหรือเอกสารงานเขียนทางประวัติศาสตร์ทั้งสิ้น หากเราสืบย้อนที่มาของตำนานปรัมปราเหล่านี้เป็นลำดับจะเห็นว่า ยังตำนานเกี่ยวกับเรื่องเล่าเก่าแก่เท่าไร ก็ยังพบในเอกสารยุคหลังมากขึ้นเท่านั้น ดังเช่นตำนานโคเก็กที่แม้จะว่าด้วยการกำเนิดโลกและสรรพสิ่งต่างๆ ซึ่งในแง่ของช่วงเวลาแล้วเป็นเรื่องราวในลำดับแรกสุด แต่กลับปรากฏในงานเขียนราวยุคสามก๊กภายหลังการบันทึกตำนานสามกษัตริย์ห้าจักรพรรดิเสียอีก (Zhang Fan, 2001: 6) หากพิจารณาจากหลักฐานเก่าแก่ที่สุดที่เกี่ยวกับอารยธรรมจีนยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่ยังคงหลงเหลือในปัจจุบัน เช่น หนังสือฉางซู 《尚書》 ก็จะพบว่าเดิมทีเอกสารโบราณเหล่านี้ได้กล่าวถึงแต่เพียงบรรพชนของกษัตริย์แห่งราชวงศ์เซี่ย ราชวงศ์ซางและราชวงศ์โจวเท่านั้น ต่อมาในยุคซุนชิว จึงได้เริ่มปรากฏเรื่องราวของเหยา ขุนและยหวิขึ้นในหนังสือหลุนยหวิ 《论语》 ซึ่งเขียนและเรียบเรียงโดยขงจื้อ เมื่อ

แนวคิดธาตุทั้งห้าของสำนักหยินหยาง⁴ เป็นที่แพร่หลายมากขึ้นในยุค จ้านกั๋ว ทำให้เกิดการสร้างสรรค์การลำดับวงศ์ตระกูลอย่างเป็น ระบบตั้งแต่สมัยหวงตี้เป็นต้นมา จนกระทั่งงานสำคัญเช่น *บันทึกของ นักประวัติศาสตร์* โดยซือหม่า เชียน ได้กำหนดให้ประวัติศาสตร์จีนมี จุดเริ่มต้นจากหวงตี้ ตามด้วยการสืบทอดความเป็นบรรพบุรุษที่แห่ง ราชวงศ์เซี่ย ชาง และโจว ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการสืบทอด สายผ่านตระกูลระดับราชวงศ์ที่อ้างอิงตามลำดับเครือญาติ (ดู Gu Jiegang, 1982)

ในสมัยราชวงศ์จิ้น นักปราชญ์นามว่าหวงฝู่ มี (皇甫谧) ได้ พยายามลำดับเชื้อสายและการสืบทอดความเป็นกษัตริย์/จักรพรรดิ ในประวัติศาสตร์จีนผ่านการเขียนพงศาวดาร หวงฝู่ มีได้รวบรวม รายชื่อบุคคลยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในเอกสารโบราณเข้า ด้วยกัน โดยเริ่มตั้งแต่ผู้ซึ่งแล้วจัดเรียงลำดับตามแนวคิดธาตุทั้งห้าของ สำนักหยินหยาง จากนั้นจึงสร้างระบบการสืบทอดสายผ่านวงศ์ตระกูล ระดับราชวงศ์ตามลำดับเครือญาติของบรรพบุรุษในประวัติศาสตร์ จีนโบราณขึ้นมาอย่างสมบูรณ์ สามารถกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า บุคคล ในประวัติศาสตร์ยิ่งเก่าแก่เท่าใด ก็ยิ่งปรากฏในเอกสารที่เขียนในยุค หลังมากยิ่งขึ้นเท่านั้น ยิ่งเวลาผ่านไปนานเท่าใด ตำนานปรัมปรา เหล่านั้นก็ยิ่งถูกเล่าขานให้รุ่มรวยและเป็นระบบมากยิ่งขึ้น ดังนั้น นัก ประวัติศาสตร์จีนในต้นศตวรรษที่ 20 นามว่ากู่ เจี๋ยกั๋ง (顾颉刚) จึง

⁴ ธาตุทั้งห้าของสำนักหยินหยาง (阴阳五行) เป็นแนวคิดหลักเกี่ยวกับจักรวาลวิทยาของ จีนโบราณ หยินและหยางเป็นพลังแห่งความสมดุลของธรรมชาติ ในขณะที่ธาตุทั้งห้าอัน ประกอบด้วย ดิน น้ำ ไฟ โลหะ เป็นส่วนประกอบของสรรพสิ่งต่างๆ เป็นแนวคิดปรัชญา โบราณของจีนที่ใช้ในการอธิบายพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติและสรรพสิ่ง ต่างๆ ในโลก (Zhang Fan, 2001: 64-65)

เรียกประวัติศาสตร์จีนโบราณที่มีการเขียนและเรียบเรียงเช่นนี้ว่า “ประวัติศาสตร์ที่สร้างขึ้นจากการทับถมเป็นชั้นๆ” (Gu Jiegang, 1982: 60)

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับการเชื่อถือประวัติศาสตร์โบราณที่แม้ว่าจะมาจากตำนานปรัมปราคือ อิทธิพลของลัทธิขงจื๊อที่ได้รับการสถาปนาให้เป็นอุดมการณ์หลักของรัฐในสมัยราชวงศ์ชุน (ก่อนค.ศ. 206- ค.ศ. 220) อันที่จริง การสร้างเรื่องราวด้วยกำเนิดอารยธรรมจีนเริ่มต้นขึ้นนับตั้งแต่ยุคชุนชิว (ก่อนค.ศ. 770-481) และจ้านกั๋ว (ก่อนค.ศ. 480-222) ต่อเนื่องไปจนกระทั่งสมัยราชวงศ์ชุน อาจกล่าวได้ว่าบรรดาเอกสารโบราณที่ยังคงหลงเหลือมาถึงปัจจุบันถูกรวบรวมโดยชาวชุนทั้งหมด ด้วยเหตุนี้ ประวัติศาสตร์โบราณที่เรารับรู้กันในปัจจุบันจึงไม่มีเรื่องใดที่ไม่ได้รวบรวมและเรียบเรียงโดยชาวชุน เอกสารหรือบันทึกประวัติศาสตร์สมัยโบราณส่วนใหญ่ที่เขียนขึ้นในยุคจ้านกั๋ว ซึ่งบางก็ได้หายสาบสูญไป เมื่อมีการชำระเอกสารหรือบันทึกที่ยังคงพอเหลืออยู่โดยนักประวัติศาสตร์สมัยราชวงศ์ชุนจึงส่งผลต่อการคัดเลือกหลักฐานและการตีความประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะในยุคก่อนราชวงศ์ฉิน (ชุนชิวจ้านกั๋ว) และอัน การจดบันทึกทางประวัติศาสตร์มีแนวทางหลากหลายตามชนบของสำนักปรัชญาต่างๆ เช่น สำนักขงจื๊อ สำนักเต๋า และสำนักหยินหยาง เป็นต้น เมื่อซือหม่า เขียนเขียนบท *บันทึกเหตุการณ์ห้าจักรพรรดิ* 《五帝本纪》 ก็เคยกล่าวถึงความสับสนเกี่ยวกับหวงตี้ที่บรรดาร้อยสำนักต่างก็พูดถึง ด้วยเหตุนี้ เขาจำต้องเลือกงานเขียนฉบับที่ภาษาไพเราะที่สุด (Sima Qian, 1959: 46) ซึ่งแสดงให้เห็นการคัดสรรและตีความประวัติศาสตร์โบราณตามความเข้าใจของตน ดังนั้น กระบวนการชำระเรียบเรียงงานเขียนสมัยโบราณโดยนักปราชญ์สมัยราชวงศ์ชุน

ทำให้เกิดการจัดระบบหมวดหมู่หนังสือโบราณขึ้น หนังสือที่ใช้ในการเรียนการสอนของสำนักขงจื๊อได้รับการยกย่องให้เป็น “คัมภีร์” (经) ส่งผลต่อการสร้างสำนึกทางประวัติศาสตร์ที่เป็นที่ยอมรับร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่นักปราชญ์สำนักขงจื๊อ นำมาสู่การเชื่อถือประวัติศาสตร์โบราณตามที่คัมภีร์เหล่านั้นได้บันทึกไว้ในที่สุด

2. สู่การวิพากษ์ประวัติศาสตร์โบราณ: กู้ เจียกั๋งกับสำนักวิพากษ์ประวัติศาสตร์โบราณ “กู่ฉือเปี่ยน”

แม้ว่าลัทธิขงจื๊อจะมีอิทธิพลต่อการตีความประวัติศาสตร์ยุคโบราณตามที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่เมื่ออุดมการณ์ในการศึกษาขงจื๊อเปลี่ยนทิศทางไป ส่งผลให้ความเชื่อถือประวัติศาสตร์สั่นคลอนไปด้วย ในสมัยราชวงศ์ซ่ง (ค.ศ. 960-1279) เกิดการศึกษาขงจื๊อใหม่ (理学) ที่เน้นการแสวงหาความรู้จากการสืบหาความจริงในสิ่งต่างๆ เพื่อพิสูจน์ นักประวัติศาสตร์จีนได้เริ่มเสนอให้ตรวจสอบความถูกต้องของเอกสารประวัติศาสตร์โบราณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการเรียนรู้จากการตรวจสอบหลักฐานหรือการศึกษาแบบวิพากษ์หลักฐาน (考据学) เป็นที่นิยมมากขึ้นในสมัยราชวงศ์ซ่ง (ค.ศ. 1644-1911) นักประวัติศาสตร์จึงเริ่มหันมาให้ความสำคัญกับการจำแนกแยกแยะสิ่งที่เป็นเรื่องจริงและสิ่งที่เป็นเรื่องเท็จในเอกสารทางประวัติศาสตร์ อาจนับได้ว่าเป็นช่วงแรกของการเปลี่ยนผ่านจากการเชื่อถือประวัติศาสตร์โบราณมาสู่การวิพากษ์ประวัติศาสตร์โบราณ (ดู Luo Zhitian, 2001) กระทั่งต้นศตวรรษที่ 20 เมื่อกระแสความคิดแบบตะวันตกหลั่งไหลเข้ามาในจีน ก่อให้เกิดขบวนการสร้างวัฒนธรรมใหม่ (新文化运动) นำมาซึ่งการเผยแพร่แนวคิดทฤษฎีทางประวัติศาสตร์แบบตะวันตก พร้อมกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ใน

ขณะเดียวกันก็นำมาซึ่งกระแสการวิพากษ์ความคิดแนวจารีตอย่างสุดโต่ง มีการเรียกกลุ่มนักประวัติศาสตร์ที่สนับสนุนหรือเรียกร้องให้ตั้งข้อสงสัยเรื่องราวประวัติศาสตร์โบราณซึ่งนำโดยกู่ เจี้ยกั๋งว่า “สำนักวิพากษ์ประวัติศาสตร์โบราณ” หรือ “สำนักกู่ฉือเปี่ยน” (古史辨派)

รูป 1 กู่ เจี้ยกั๋งและวารสารกู่ฉือเปี่ยน

ที่มา www.douban.com

สำนักวิพากษ์ประวัติศาสตร์โบราณมีผลงานทางวิชาการอันลือลั่น คือ *วารสารกู่ฉือเปี่ยน* 《古史辨》 ระหว่างค.ศ. 1926-1941 มีการตีพิมพ์งานเขียนโจมตีโครงสร้างอารยธรรมจีนยุคก่อนประวัติศาสตร์อย่างดุเดือด เช่น บทความของกู่ เจี้ยกั๋งที่วิพากษ์วิจารณ์ตำนานไคเถ็ก ตำนานสามกษัตริย์ทำจักรพรรดิว่าเป็นประวัติศาสตร์โบราณที่ “ถูกสร้างขึ้นจากการทับถมเป็นชั้นๆ” (层累地造成的中国古史) ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ดังจะเห็นได้จากการที่บุคคลในตำนานปรัมปราถูกสร้างภาพลักษณ์และความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ผ่านการเขียนประวัติศาสตร์โบราณในแต่ละยุค/สมัยอย่างเป็นระบบ ทำให้กู่ เจี้ยกั๋งสรุปว่างานเขียนทางประวัติศาสตร์ที่

เกี่ยวข้องกับกำเนิดอารยธรรมจีนมีลักษณะดังนี้ คือ (Gu Jiegang, 1982: 60)

(1) ยิ่งเขียนในช่วงหลังเท่าไร ระยะเวลาของประวัติศาสตร์ในตำนานก็ยิ่งยาวนานมากขึ้น เช่น บุคคลเก่าแก่ที่สุดในราชวงศ์โจว (ก่อนค.ศ. 1027-256) คือ ยฺหวิ ในยุคนั้นชีวิตของขงจื้อถึงได้ปรากฏ เรื่องของเหยาและซุ่น ในยุคจ้านกั๋วมีเรื่องของหวงตี้ ฉินหนง ในสมัยราชวงศ์ฉินมีตำนานสามกษัตริย์ หลังสมัยราชวงศ์ฮั่นเป็นต้นมา จึงมีตำนานไคเถ็กซัน เป็นต้น

(2) ยิ่งเขียนในช่วงหลังเท่าไร บุคคลในประวัติศาสตร์ตามตำนานก็ยิ่งดูยิ่งใหญ่มากขึ้น เช่น เรื่องของเหยาเดิมในสมัยขงจื้อมีการบันทึกไว้ว่าเป็นกษัตริย์ผู้ทรงคุณธรรม ต่อมาในสมัยเม้งจื้อ เหยาได้รับการยกย่องให้กลายเป็นแบบอย่างของผู้มีความกตัญญู เป็นต้น

(3) แม้เราไม่อาจทราบได้ว่าอะไรคือเรื่องจริง แต่เราสามารถสืบค้นได้ว่าเรื่องนั้นมีลักษณะเช่นไรเมื่อปรากฏในตำนานเป็นครั้งแรก เช่น เราไม่อาจทราบได้ว่าประวัติศาสตร์โจวตะวันออกในสมัยราชวงศ์โจวตะวันออกเขียนอย่างไร แต่อย่างน้อยเราก็สามารถทราบประวัติศาสตร์โจวตะวันออกที่เขียนขึ้นในยุคจ้าน กั๋วได้

แนวคิด “ประวัติศาสตร์โบราณที่ถูกรสร้างขึ้นจากการทับถมเป็นชั้นๆ” ของกู่ เจียกั๋งส่งอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการศึกษาประวัติศาสตร์จีนโบราณ กู่ เจียกั๋งได้ต่อยอดความเชื่อมั่นในแนวคิดของตนเองอีกครั้ง โดยเสนอว่าหากจะทำให้ประวัติศาสตร์จีนน่าเชื่อถือ จำต้องทำลายแนวคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์จีนที่ฝังรากลึกมายาวนานนับพันปีในสังคมจีนสี่เรื่อง ได้แก่ 1) เรื่องชาติพันธุ์จีนมาจากแหล่งกำเนิดเดียว 2) เรื่องดินแดนจีนเป็นปึกแผ่นแต่เดิมมา 3) เรื่องการทำให้เทพเจ้าในตำนานปรัมปราเป็นมนุษย์ 4) เรื่องประวัติ

ศาสตร์โบราณคือยุคทองของโลก ซึ่งเขาอธิบายว่าเป็นผลผลิตจาก
อุดมการณ์การเขียนประวัติศาสตร์ตามชนบของลัทธิขงจื้อ (Gu
Jiegang, 1982: 96-102)

สามารถกล่าวได้ว่า งานเขียนของกู่ เจียกั๋งได้สร้างแรงสั่น
สะเทือนอย่างมหาศาล “เสมือนระเบิดปรมาณูตกใส่วงวิชาการ
ประวัติศาสตร์จีน” (Li Xueqin, 1997: 298) เขาได้รำลึกถึง
เหตุการณ์ในขณะนั้นว่าเป็นการเปิดศึกครั้งใหญ่กับชาวจีนแทบทั้ง
ประเทศ กู่เจียกั๋งเล่าว่า “แต่ไหนแต่ไรมา ชาวจีนถูกสอนฝังหัวให้เชื่อ
ว่ามีไคเก็ก มีสามกษัตริย์ห้าจักรพรรดิจนกระทั่งปัจจุบัน จู่มาได้ยิน
ว่าไม่มีทั้งไคเก็ก ไม่มีทั้งสามกษัตริย์ห้าจักรพรรดิ จึงเกิดเสียงวิจารณ์
อื้ออึง ผู้คนส่วนใหญ่พากันด่าทอข้าพเจ้า มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ชื่น
ชมข้าพเจ้า” (Gu Jiegang, 1982: 18)

เมื่อมองจากภาพรวมจะเห็นได้ว่าสำนักวิพากษ์
ประวัติศาสตร์โบราณเป็นพวกหัวก้าวหน้าที่เน้นการศึกษาโดยวิธีการ
ที่เป็นวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นความคิดกระแสหลักในขบวนการสร้าง
วัฒนธรรมใหม่ ในสายตาของปัญญาชนที่ได้รับอิทธิพลจากกระแส
ความคิดวิพากษ์ประวัติศาสตร์โบราณ เชื่อกันว่า “ประวัติศาสตร์ก่อน
ราชวงศ์โจวตะวันตกไม่น่าเชื่อถือ” (东周以上无信史) กล่าวคือ
มีประวัติศาสตร์ยุคก่อนราชวงศ์โจวตะวันตก แต่ว่ามีบันทึกหรือ
เอกสารทางประวัติศาสตร์ที่ไม่น่าเชื่อถือ ในขณะเดียวกันสำนัก
วิพากษ์ประวัติศาสตร์โบราณก็ต้องเผชิญกับข้อโต้แย้งอย่างไม่ต้อง
สงสัย เพราะเป็นการท้าทายความน่าเชื่อถือของบรรดาดารารจาริตใน
ฐานะงานเขียนทางประวัติศาสตร์นั่นเอง

3. การเข้าใจประวัติศาสตร์โบราณ: ก้าวให้พ้นยุควิพากษ์ ประวัติศาสตร์โบราณ

ในต้นศตวรรษที่ 20 สำนักวิพากษ์ประวัติศาสตร์โบราณได้สร้างความสั่นสะเทือนให้กับวงการประวัติศาสตร์ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการรื้อสร้างและปลดปล่อยมายาคติเกี่ยวกับกำเนิดอารยธรรมจีน ทว่าด้วยความก้าวหน้าของความรู้ทางโบราณคดี ส่งผลให้สำนักวิพากษ์ประวัติศาสตร์โบราณเองก็ถูกตรวจสอบและวิพากษ์วิจารณ์ด้วยเช่นกัน เช่น หวาง กว๋อเหว่ย (王国维) พิสูจน์ได้ว่าราชวงศ์ซางมีอยู่จริงจากการขุดค้นพบอักษรกระดูกเต่ากระดูกสัตว์ที่เรียกว่า “เจียกู่เหวิน” (甲骨文) ซึ่งสามารถหักล้างแนวคิด “ประวัติศาสตร์ก่อนราชวงศ์โจวตะวันออกไม่น่าเชื่อถือ” ของสำนักวิพากษ์ประวัติศาสตร์โบราณ มีการขุดค้นพบบันทึกหรืองานเขียนยุคก่อนราชวงศ์โจวตะวันออก ซึ่งสำนักวิพากษ์ประวัติศาสตร์โบราณเคยเชื่อว่าเป็นเอกสารเท็จ นอกจากนี้ ในแง่ของการใช้หลักฐาน การวิพากษ์เอกสารโบราณหยุดอยู่เพียงที่ตัวบุคคลหรือข้อเท็จจริงของเรื่องราว แต่กลับไม่ได้ให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ที่ก่อให้เกิดการบันทึกหรือสร้างเอกสารเหล่านั้นขึ้นเหมือนกัน การวิพากษ์อย่างสุดโต่งจนกลายเป็นการจับผิดอย่างเลเย็ด ทำให้มองข้ามคุณค่าที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังเอกสารเหล่านั้นไปด้วย (Chen Yong, 2000: 80)

เมื่อแนวคิดของสำนักวิพากษ์ประวัติศาสตร์โบราณถูกตั้งคำถามมากขึ้น งานวิชาการจึงเริ่มเปลี่ยนทิศทางการวิพากษ์มาสู่ความพยายามในการอธิบายหรือทำความเข้าใจประวัติศาสตร์โบราณที่เรียกว่า “การเข้าใจประวัติศาสตร์โบราณ” ซึ่งอาศัยเอกสารทางประวัติศาสตร์และหลักฐานทางโบราณคดีควบคู่กันในการศึกษา ใน

หนังสือ “ก้าวให้พ้นยุควิพากษ์ประวัติศาสตร์โบราณ” 《走出疑古时代》 หลี่ เสวฉิน (李学勤) เสนอว่าสิ่งที่อักษรกระดองเต่ากระดุกสัตว์ (เจียกู่เหวิน) บันทึกไว้มีข้อจำกัด การที่เจียกู่เหวินไม่ได้บันทึกไว้ ใช่ว่าจะไม่มีสิ่งๆนั้น การจะเข้าใจโบราณได้ต้องอาศัยหลักฐาน ซึ่งอาจแบ่งเป็นหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่ใช่ลายลักษณ์อักษร หลักฐานแบบแรกมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการศึกษาประวัติศาสตร์จีน ตั้งแต่ราชวงศ์ชางเป็นต้นมา แต่ก่อนหน้าราชวงศ์ชางซึ่งเป็นยุคก่อนประวัติศาสตร์ยังไม่มีตัวอักษรใช้ ต้องอาศัยหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ดังนั้น การศึกษาหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น โบราณวัตถุและโบราณสถาน จึงเป็นกุญแจสำคัญของการเข้าใจประวัติศาสตร์โบราณ ซึ่งวัฒนธรรมจากวัตถุสามารถแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตและโลกทางจิตวิญญาณได้ (ดู Li Xueqin, 1994)

ความพยายามในการผสมผสานวิธีวิทยาาระหว่างประวัติศาสตร์กับโบราณคดีเข้าด้วยกัน ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาหลักฐานที่เป็นเอกสารและหลักฐานทางโบราณคดี อาจกล่าวได้ว่า ในการใช้เอกสารโบราณ มีการวิเคราะห์ข้อมูลจากเรื่องราวที่บันทึกไว้ จากนั้นจึงนำไปเชื่อมโยงกับการสืบค้นทางโบราณคดี เช่น การออกภาคสนาม หรือการพิจารณาจากวัตถุร่วมสมัย (Li Xueqin, 1994: 45) ดังเช่นการศึกษายุคตำนานปรัมปราตำนานก็คือ “คำบอกเล่า” ทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งเก็บรักษาข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการก่อตัวของอารยธรรมโดยมนุษย์ในระยะแรกเริ่ม จนกระทั่งเจริญก้าวหน้ามีตัวอักษรใช้ จึงมีการบันทึกไว้ในความหมายนี้ อาจกล่าวได้ว่าตำนานสามกษัตริย์ทำจักรพรรดิที่แม้เราอาจจะไม่ทราบว่าหวงตี้ เหยียนตี้มีตัวตนจริงหรือไม่ แต่ก็แสดงให้เห็น

เห็นถึงการก่อตัวขึ้น การเป็นปรีภักษ์และการหลอมรวมกันของชุมชน
ที่เกิดจากชนกลุ่มต่างๆ กัน (Xu Xuheng, 1985: 21)

รูป 2 หลี่ เสวฉินกับหนังสือ “ก้าวให้พ้นยุควิพากษ์ประวัติศาสตร์
โบราณ”

ที่มา <http://www.guoxue.com/xzcq/ddxz/lixueqin/lxq.htm>

อันที่จริง ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 1920 เป็นยุคบุกเบิกการ
สำรวจแหล่งโบราณคดีในจีน ทั้งรัฐบาลคณะชาติและพรรค
คอมมิวนิสต์ต่างก็มองเห็นว่าโบราณคดีมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการ
พิสูจน์ว่าชาวจีนและอารยธรรมจีนมีแหล่งกำเนิดในบริเวณลุ่มน้ำหวง
เหอตตอนกลาง หรือที่เรียกในภาษาจีนว่า “จงหยวน” (中原)
จากนั้น จึงค่อยๆ แผ่ขยายออกไปยังภูมิภาคต่างๆ ทั้งภาคเหนือและ
ภาคใต้ (Chang, 1968 อ้างถึงใน Wang, 1997: 32)⁵ นักธรณีวิทยา
และนักโบราณคดีชาวสวีเดนโยฮัน กุนนาร์ แอนเดอร์สสัน (Johan
Gunnar Andersson) ร่วมกับนักโบราณคดีจีน ดิง เหวินเจียง (丁文
江 V.K. Ting) และเวิง เหวินห้าว (翁文灏 W.H. Wong) ได้ค้นพบ
ซากฟอสซิลซึ่งภายหลังรู้จักกันในชื่อ “มนุษย์ปักกิ่ง” ระหว่างสำรวจ

⁵ Wang ตั้งข้อสังเกตว่างานของ Chang พิมพ์ครั้งที่สี่ในปี 1986 (ฉบับปรับปรุง) ไม่ได้
สนับสนุนแนวคิดดั้งเดิมนี้อีกแล้ว

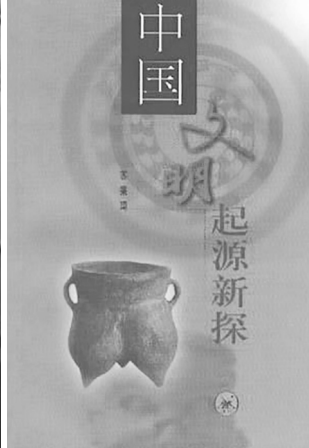
พื้นที่ในฐานะที่ปรึกษาการทำเหมืองแร่ของรัฐบาลจีน (Rapp, 2014: 59-66) ต่อมาระหว่างปี 1921-1924 มีการสำรวจขุดค้นแหล่งอารยธรรมหินใหม่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำหวงเหอในมณฑลเหอหนานและมณฑลกานซู แหล่งอารยธรรมหินใหม่นี้เป็นที่รู้จักกันในนามแหล่งโบราณคดี “วัฒนธรรมหย่างเฉา” (仰韶文化) ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นต้นกำเนิดอารยธรรมจีน

การค้นพบแหล่งโบราณคดีวัฒนธรรมหย่างเฉามีอิทธิพลต่อนักโบราณคดีจีนสมัยก่อนที่เชื่อกันว่าบริเวณจงหยวนเป็นแหล่งกำเนิดอารยธรรมจีน ในขณะเดียวกัน นักประวัติศาสตร์ก็ได้นำแนวคิดนี้ไปใช้ผ่านการเขียนประวัติศาสตร์แบบจารีต ทว่าเมื่อเวลาผ่านไปกว่า 60 ปี ในทศวรรษที่ 1970-1980 การศึกษาค้นคว้าทางโบราณคดีก้าวหน้าขึ้น มีการใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ เช่น การใช้คาร์บอน 14 (¹⁴C) เพื่อระบุช่วงเวลาของสิ่งต่างๆ นอกจากนี้ ปลายทศวรรษที่ 1970 เป็นการสิ้นสุดของการปฏิวัติวัฒนธรรม ทำให้จีนเข้าสู่ยุคปฏิรูปและเปิดประเทศเพื่อสร้างความเป็นสมัยใหม่ การกลับไปตั้งคำถามกับแนวคิดดั้งเดิม (ที่ขบั่นความมั่นคงอันหนึ่งอันเดียวของชาติและวัฒนธรรม) จึงกลายเป็น “ภารกิจทางสังคมแห่งยุคสมัยใหม่” (Wang, 1997: 34) โบราณคดีจีนสมัยใหม่จึงเป็นกุญแจสำคัญที่นำไปสู่การสร้างกรอบคิดใหม่เพื่ออธิบายการก่อร่างสร้างตัวของอารยธรรมจีนในสมัยก่อนได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งหลี่ เสวฉิน (1994) เชื่อมั่นว่าการผสมผสานวิธีวิทยาระหว่างประวัติศาสตร์และโบราณคดีเข้าด้วยกัน มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการบุกเบิกประวัติศาสตร์โบราณนำไปสู่การสร้างความรู้เข้าใจใหม่เกี่ยวกับอารยธรรมจีน (ดู Li Xueqin, 1994)

4. การค้นพบทางโบราณคดีกับการสร้างกรอบคำอธิบายใหม่

ในทศวรรษที่ 1970-1980 มีการขุดพบแหล่งโบราณคดีสำคัญกว่าหมื่นแห่งทั่วประเทศจีน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าทางโบราณคดี ซู ปิงฉี (苏秉琦) (Su Bingqi, 2011) นักวิชาการผู้วางรากฐานการศึกษาโบราณคดีสมัยใหม่ของจีนได้นำเสนอกรอบแนวคิดที่เรียกว่า “ทฤษฎีภูมิภาค-สาขา” (区系类型理论) ซึ่งเป็นการมองวัฒนธรรมจีนทั้งในแนวระนาบและแนวตั้ง กล่าวคือ เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างประเภทกับความสืบเนื่องทางวัฒนธรรมจากมุมมองด้านพื้นที่และเวลา จะเห็นได้ว่าประเทศจีนในปัจจุบันประกอบไปด้วยชาติพันธุ์ 56 กลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มต่างก็มีธรรมชาติของพื้นที่ในการดำเนินกิจกรรมที่ต่างกันออกไป ทำให้มีวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน ก่อให้เกิดลักษณะเฉพาะของภูมิภาค (ซึ่งก็คือพื้นที่ที่อยู่ในแนวระนาบ) ในขณะที่สังคมมนุษย์เชื่อมโยงกันด้วยความสัมพันธ์ทางสายเลือด ดังเช่นการรวมตัวกันเป็นชุมชนที่มีการสร้างอารยธรรมและสืบทอดตามลำดับการสืบเชื้อสายผ่านวงศ์ตระกูล ทำให้วัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้นมานั้นดำเนินสืบเนื่องต่อไปได้ กลายเป็นลักษณะเฉพาะของสาขา (ผ่านกาลเวลาในแนวตั้ง) จากการขุดค้นทางโบราณคดีกว่าหมื่นแห่งในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา ซู ปิงฉีจึงสรุปว่าวัฒนธรรมในยุคหินใหม่ของจีนสามารถแบ่งได้เป็น 6 กลุ่มใหญ่ ดังนี้ (สรุปความจาก Su Bingqi, 2011: 23-70)

รูป 3 ชู ปิ่งฉี นักวิชาการผู้าศัยการศึกษาทางโบราณคดีเสนอแนว
ทฤษฎีภูมิภาค-สาขา

ที่มา www.douban.com

1) กลุ่มภาคเหนือ มีกำแพงเมืองจีนแนวเหนือใต้เป็น
ศูนย์กลาง ครอบคลุมบริเวณลุ่มแม่น้ำเหลียวเหอ (辽河) ในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนกลางของมองโกเลียใน และตอนใต้ของ
เทือกเขาหล่งซาน (陇山) ในภาคตะวันตกเฉียงเหนือ เป็นเขต
เชื่อมต่อกันของพื้นที่ทำการเกษตรและพื้นที่ทำปศุสัตว์ ในบริเวณนี้
เกิดการผสมผสานระหว่างกลุ่มทางวัฒนธรรมต่างๆ ในช่วงเวลา
เดียวกัน เช่น วัฒนธรรมซินเล่อ (新乐) (5300-4800 BC) วัฒนธรรม
หงซาน (红山) (3500 BC) และวัฒนธรรมฟูเหอ (富河) (3350 BC)
มีการประดิษฐ์ภาชนะเครื่องปั้นที่เรียกว่า “ลี” (鬲) ซึ่งมีลักษณะ
พิเศษคือมีขาอ้วนกลม ปลายแหลม นำไปสู่การกำเนิดอารยธรรมยุค
สำริดในเวลาต่อมา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลที่มาจากทุ่งหญ้าและลุ่ม
แม่น้ำหวงเหอตอนบน

2) กลุ่มจงหยวน (ที่ราบลุ่มแม่น้ำหวงเหอตตอนกลาง) มีบริเวณตอนใต้ของซานซี และฝั่งตะวันตกของเหอหนานเป็นศูนย์กลาง เดิมเป็นแหล่งกำเนิดวัฒนธรรมฉือซาน (磁山) และวัฒนธรรมเหย่หลี่ก่าง (裴李崗) (6000-5500 BC) ต่อมาจึงปรากฏวัฒนธรรมหย่างเฉา (仰韶) กระจายอยู่โดยทั่วไป ซึ่งสามารถแบ่งเป็นสองประเภท ได้แก่ แบบป้านพั่ว (半坡) และแบบเมี่ยวตี้โกว (庙底沟) นับได้ว่าเป็นบริเวณที่วัฒนธรรมจีนในสมัยก่อนมีความซับซ้อนมากที่สุด เครื่องปั้นดินเผาปรากฏลดหลั่นเรขาคณิต

3) กลุ่มภาคตะวันตกเฉียงใต้ มีบริเวณแอ่งเสฉวนเป็นศูนย์กลางบริเวณลุ่มแม่น้ำแยงซีตอนกลาง เป็นแหล่งกำเนิดวัฒนธรรมต้าซี (大溪) (4400-3300 BC) วัฒนธรรมฉวี่เจียหลิง (屈家岭) (3000-2700 BC) และวัฒนธรรมฉือเจียเหอ (石家河文化) (4600-4000 BC) ซึ่งมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมด้านตะวันตกเฉียงเหนือ ทิเบต และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

4) กลุ่มภาคตะวันออก มีซานตงเป็นศูนย์กลาง เป็นแหล่งกำเนิดวัฒนธรรมเป่ย์ซิน (北辛) (5400-4400 BC) ที่พัฒนาเป็นวัฒนธรรมต้าเหวินโข่ว (大汶口) (4300-2500 BC) และวัฒนธรรมหลงซาน (龙山) (2500-2000 BC) ในเวลาต่อมา ดังจะเห็นได้จากภาชนะจอกซึ่งพบในวัฒนธรรมเป่ย์ซินได้สืบทอดไปเป็นจอกสามขาในวัฒนธรรมต้าเหวินโข่วและเครื่องปั้นดินเผาขัดดำมันรูปถ้วยทรงสูงในวัฒนธรรมหลงซาน

5) กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงใต้ มีศูนย์กลางอยู่รอบทะเลสาบไท่หู บริเวณเจียงซูและเจ้อเจียง ซึ่งเป็นแหล่งผลิตข้าวฟ่าง (Millet) มีวัฒนธรรมสองกลุ่ม กลุ่มแรกอยู่บริเวณรอบทะเลสาบไท่หู ได้แก่ วัฒนธรรมหม่าเจียปิง (马家浜) วัฒนธรรมชงเจ้อ (崧泽) ซึ่งจะ

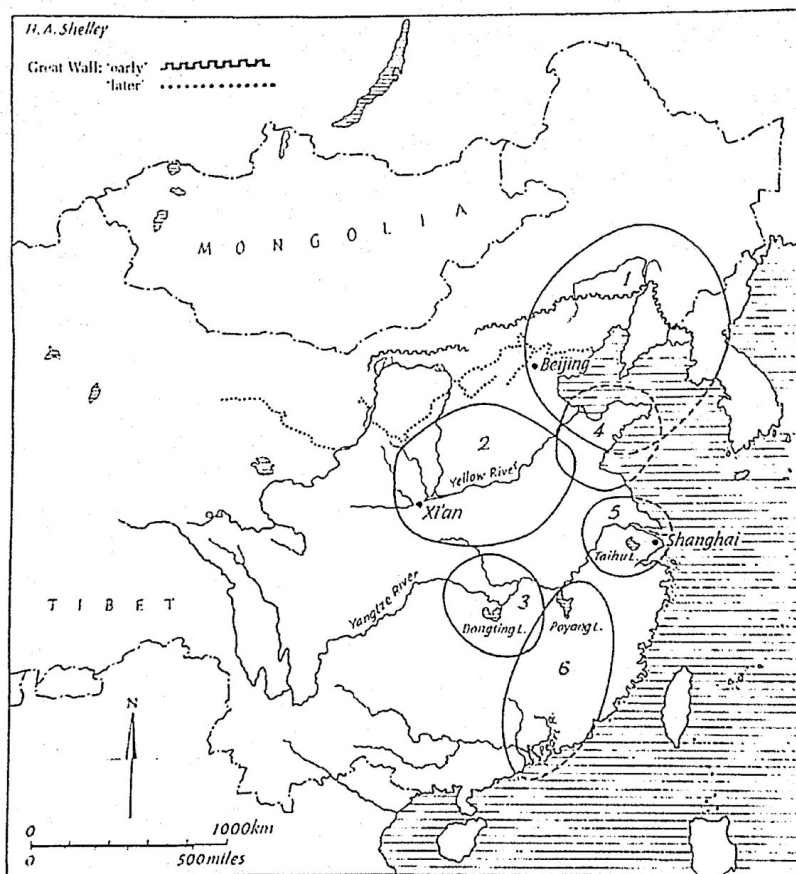
พัฒนากลายเป็นวัฒนธรรมเหลียงจู (良渚) (5000-2200 BC) กลุ่มที่สองอยู่ที่เมืองหังโจว เป็นแหล่งกำเนิดวัฒนธรรมเหอหมู่ตู (河姆渡) (5000-3300 BC) มีการใช้หยกในการประดิษฐ์ภาชนะดังปรากฏในวัฒนธรรมเหลียงจู ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความโดดเด่นและความก้าวหน้าทั้งด้านเกษตรกรรมและหัตถกรรม แม้ว่าวัฒนธรรมเหลียงจูจะขาดตอนไป แต่ก็ส่งอิทธิพลอย่างยิ่งต่อจางหยวน

6) กลุ่มภาคใต้ มีทะเลสาบปัวหยางและสามเหลี่ยมปากแม่น้ำจูเจียงเป็นแกนกลาง มีการค้นพบแหล่งโบราณคดีวัฒนธรรมฉือเสี (石峡) (2900-2700BC) และวัฒนธรรมจู๋เว่ย์เฉิง (筑卫城) (3370-2920 BC) มีการขุดพบเครื่องปั้นที่มีลวดลายเรขาคณิตทั่วพื้นที่ ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซางเป็นต้นมามีการสร้างวัฒนธรรมสำริดในแบบของตนเอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแม้บริเวณภาคใต้จะห่างจากจางหยวน ในทางวัฒนธรรมแล้วจัดเป็นคนละสาขากัน แต่ก็เกิดการแลกเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ทำให้ระดับพัฒนาการทางวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน

กล่าวได้ว่า “ทฤษฎีภูมิภาค-สาขา” ไม่ได้แบ่งตามลักษณะภูมิศาสตร์เพียงอย่างเดียว แต่เน้นไปที่วิธีการสร้างและพัฒนาวัฒนธรรมในรูปแบบของตนเอง แต่ละภูมิภาคสาขาไม่เพียงมีที่มาที่ไปและลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง แต่ยังส่งอิทธิพลซึ่งกันและกันระหว่างภูมิภาคสาขา วัฒนธรรมจางหยวนซึ่งเป็นหนึ่งในหกภูมิภาคสาขา ส่งอิทธิพลไปยังภูมิภาคอื่น ในขณะเดียวกันก็รับอิทธิพลจากภูมิภาคอื่นด้วย ความสำคัญของทฤษฎีนี้นำไปสู่ข้อเสนอให้มีการทำความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับอารยธรรมจีนจากเดิมที่เคยเชื่อกันว่าถือกำเนิดขึ้นในจางหยวนแล้วขยายตัวออกไปยังภูมิภาคอื่นๆ ไปสู่ทฤษฎี “ศูนย์กลางอันหลากหลาย” (multiple-center theory) ซึ่งแสดงให้เห็น

เห็นความเจริญทางวัฒนธรรมในที่ต่างๆ และปฏิสัมพันธ์ภายใน ทั้งยัง
ท้าทายแนวคิดเรื่องจงหยวน ชาวฮั่น หรือราชวงศ์เป็นศูนย์กลางที่
เชื่อถือกันมานาน (Su Bingqi, 2011: 26-27) ก่อให้เกิดมุมมองใหม่
ในการศึกษาโบราณคดีและประวัติศาสตร์จีน

รูป 4 กลุ่มวัฒนธรรมยุคหินใหม่ทั้งหกของจีน

ที่มา (Wang, 1997: 32)

5. ข้อถกเถียงเกี่ยวกับราชวงศ์เซี่ยจากหลักฐานทางโบราณคดี

ประวัติศาสตร์นิพนธ์จีนโบราณเชื่อกันว่า ราชวงศ์เซี่ยเป็นราชวงศ์แรกของจีน จากนั้นจึงตามด้วยราชวงศ์ซางและราชวงศ์โจว อย่างไรก็ตาม นักประวัติศาสตร์จำนวนมากถือว่าราชวงศ์ซางเป็นราชวงศ์แรกในประวัติศาสตร์จีน เนื่องจากการจดบันทึกทางประวัติศาสตร์ (recorded history) หรือมีการประดิษฐ์ตัวอักษรที่เรียกว่า “เจียกู่เหวิน” ใช้ ในขณะที่ไม่ปรากฏหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรในสมัยราชวงศ์เซี่ย ทำให้เห็นว่าราชวงศ์เซี่ยเป็นตำนานปรัมปราในยุคบรรพบุรุษมากกว่าที่จะมีอยู่จริง (Ebrey, 2003: 22-23)

ต่อมา เมื่อวงวิชาการโบราณคดีและการขุดค้นทางโบราณคดีก้าวหน้ามากขึ้น โดยเฉพาะหลังความวุ่นวายระหว่างสงครามกลางเมืองจีนช่วง ค.ศ. 1947-1949 เมื่อมีการสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนขึ้นในเดือนตุลาคม ปี 1949 ราชวงศ์ซาง กลายเป็นจุดสนใจของการขุดค้นศึกษาทางโบราณคดี โดยเฉพาะแหล่งโบราณคดี “อันหยาง” (安阳殷墟) ซึ่งเป็นศูนย์กลางของการขุดค้นทางโบราณคดีที่สำคัญ และเชื่อกันว่าเป็นเมืองหลวงแห่งหนึ่งของราชวงศ์ซาง มีการขุดค้นพบหลุมศพของราชวงศ์ เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องบูชา ตลอดจนกระดูกเสี่ยงทายสลักอักษรเจียกู่เหวิน นอกจากนี้ นับตั้งแต่คริสต์ทศวรรษ 1950 เป็นต้นมา ได้มีการค้นพบแหล่งโบราณคดี “เอ๋อร์ลี่ก่าง” (二里岗) ใกล้เมืองเจิ้งโจว ทางตะวันตกของมณฑลเหอหนาน ซึ่งปรากฏโบราณวัตถุที่สันนิษฐานได้ว่าน่าจะมีอายุเก่าแก่กว่าสมัยราชวงศ์ซาง และเมื่อขุดค้นลึกลงไปอีกก็พบว่า แหล่งโบราณคดีมีร่องรอยของเมืองขนาดใหญ่ มีการค้นพบชิ้นส่วน

ทางโบราณคดีเป็นจำนวนมาก เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ ฐานรากของพระราชวัง หลุมศพของชนชั้นสูง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะของการเป็นเมืองหลวงก่อนหน้าราชวงศ์ซาง การค้นพบแหล่งโบราณคดี “เอ๋อร์หลีก่าง” จูงใจให้นักโบราณคดียังสำรวจค้นหาชิ้นส่วนทางโบราณคดีที่หลงเหลืออยู่ ซึ่งคาดว่าน่าจะอยู่ในสมัยราชวงศ์เซี่ยและราชวงศ์ซางมากขึ้น (Liu and Chen, 2012: 10) จากการสำรavnนำโดยสหวี ซูว์เซิง (徐旭生) ได้ค้นพบแหล่งโบราณคดีเก่าแก่ “เอ๋อร์หลีโถว” (二里头) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการก่อตัวของรัฐโบราณ และด้วยเหตุนี้เอง สหวี ซูว์เซิง จึงเชื่อว่า “ตำนานสมัยปรัมปราในสมัยโบราณมีลักษณะด้านที่เป็นประวัติศาสตร์ ไม่ได้เกิดขึ้นมาลอยๆ” (Xu Xusheng, 1985: 21)

อย่างไรก็ตาม การขุดค้นพบแหล่งโบราณคดี “เอ๋อร์หลีก่าง” และแหล่งโบราณคดี “เอ๋อร์หลีโถว” นำไปสู่การถกเถียงในประเด็นสำคัญหลายๆ เรื่อง เช่น “เอ๋อร์หลีโถว” เป็นเมืองหลวงของราชวงศ์เซี่ยหรือราชวงศ์ซาง วัฒนธรรม “เอ๋อร์หลีโถว” เป็นวัฒนธรรมของราชวงศ์ใดระหว่างราชวงศ์เซี่ยหรือราชวงศ์ซาง ในขณะเดียวกัน ชื่อเมืองหลวงที่ปรากฏในเอกสารโบราณ คือ “เอ๋อร์หลีก่าง” และ “เอ๋อร์หลีโถว” เป็นชื่อเมืองเดียวกันหรือไม่ ข้อถกเถียงส่วนใหญ่จึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของบันทึกที่เป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งถูกเขียนขึ้นหลังจากยุคราชวงศ์เซี่ยและราชวงศ์ซางมานานกว่าพันปี และถูกนำมาตีความใหม่อยู่เสมอ แต่ละฝ่ายต่างก็ใช้แหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ทำให้หลักฐานบางอย่างก็สนับสนุนกันหรือหลักฐานบางอย่างก็ขัดแย้งกัน จึงไม่สามารถนำไปสู่ข้อสรุปที่เป็นเอกฉันท์เกี่ยวกับแหล่งโบราณคดี “เอ๋อร์หลีก่าง” และ “เอ๋อร์หลีโถว” มาเป็นเวลาหลายทศวรรษ (Liu and Chen, 2012: 11)

สรุป

การรับรู้เกี่ยวกับการก่อตัวและพัฒนาการของอารยธรรมโบราณผ่านองค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์นิพนธ์จีนมีมุมมองทางการศึกษาสามแนวทาง ซึ่งพัฒนาการของแนวทางการศึกษาอารยธรรมจีนโบราณได้อาศัยผลจากการขุดค้นหลักฐานใหม่ๆ ทางโบราณคดีมาประกอบและพัฒนาเพิ่มพูนองค์ความรู้ แนวทางคำอธิบายการรับรู้อารยธรรมจีนโบราณตลอดจนความเป็นมาของบรรพชนจีน มีคำอธิบายอยู่ 3 แนว ได้แก่ แนวทางแรกคือเชื่อว่าตำนานปรัมปรามีความสัมพันธ์กับการกำเนิดขึ้นของอารยธรรมจีนซึ่งเป็นประวัติศาสตร์นิพนธ์จีนแบบจารีตตั้งอยู่บนฐานคติความเชื่อแบบขงจื้อที่อาศัยเอกสารบันทึกเป็นหลัก ขณะที่แนวทางที่สองเกิดขึ้นภายใต้กระแสขงจื้อใหม่ตั้งแต่สมัยซ่ง ซึ่งเน้นการตรวจสอบความถูกต้องของเอกสารประวัติศาสตร์โบราณ ต่อมาในสมัยราชวงศ์ชิง กระแสความคิดแบบตะวันตกหลังไหลเข้ามาในจีนก่อให้เกิดขบวนการสร้างวัฒนธรรมใหม่และส่งผลต่อการศึกษาประวัติศาสตร์จีนโบราณ ซึ่งนำไปสู่การศึกษาแบบวิพากษ์หลักฐานและความเชื่อในประวัติศาสตร์จีนโบราณแบบจารีต นำโดยกู่ เจียกั๋ง หรือ “สำนักกู่เจี้ยน” ซึ่งเป็นแนวอธิบายอารยธรรมและประวัติศาสตร์จีนโบราณแนวทางที่สอง อย่างไรก็ตาม สำนักวิพากษ์ประวัติศาสตร์โบราณกลับถูกตั้งคำถามมากขึ้น เมื่อการวิพากษ์เอกสารโบราณไม่ได้ให้ความสำคัญกับบริบททางประวัติศาสตร์ที่เกิดหลักฐานนั้น ตลอดจนมองข้ามคุณค่าของหลักฐาน จึงนำไปสู่แนวทางที่สาม เป็นการพยายามเข้าใจและสร้างคำอธิบายกำเนิดอารยธรรมจีนและประวัติศาสตร์จีนโบราณจากวิถีวิทยาทางโบราณคดี ซึ่งซู ปิงฉี ได้นำเสนอกรอบแนวคิด “ทฤษฎีภูมิภาค-สาขา” โดยให้ความสำคัญกับชาติพันธุ์ในภูมิภาค

ต่างๆ ที่มีวิธีการสร้างและพัฒนาวัฒนธรรมในรูปแบบของตนเองจน
เกิดความสืบเนื่องทางวัฒนธรรม ขณะเดียวกัน การขุดค้นทาง
โบราณคดียังค้นพบแหล่งและหลักฐานทางโบราณคดีจำนวนหนึ่ง
เกี่ยวกับการถกเถียงการมีอยู่ของราชวงศ์เซี่ยในประวัติศาสตร์จีน

เอกสารอ้างอิง

ภาษาอังกฤษ

- Chang, Kwang-chih. **The Archaeology of Ancient China.**
New Haven: Yale University, 1968.
- Ebrey, Patricia Buckley. **Cambridge Illustrated History.**
Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
- Liu, Li and Chen, Xingcan. **The Archaeology of China:
From the Late Paleolithic to the Early Bronze
Age.** Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
- Luo, Zhitian. “The Marginalization of Classical Studies and
the Rising Prominence of Historical Studies
during the Late Qing and Early Republican.” In
**Transforming History: The Making of Modern
Academic Discipline in Twentieth-Century China.**
Hong Kong: Chinese University Press, 2011. pp.
47-74.
- Rapp, George. “Johan Gunnar Andersson: Archaeological
Geologist and Pioneer.” **Earth Sciences History** 33,
No.1 (2014), pp. 59-66.

Wang, Tao. “Establishing the Chinese Archaeological School: Su Bingqi and Contemporary Chinese Archaeology.” *Antiquity* 71 (1997), pp. 31-36.

ภาษาจีน

Chen Fengxiang 陈丰详。《中国通史》。台北：五南，2002 年。

Chen Yinke 陈寅恪。《隋唐制度渊源略论稿·唐代政治史述论稿》。北京：三联书店，2001 年版。

Chen Yong 陈勇。《信古与疑古—钱穆评古史辨派的古史理论》，《学术月刊》2000 年第 5 期。

Feng Youlan 冯友兰。《中国近年研究史学之新趋势》，《世界日报》1935 年 5 月 14 日。

Fu Lecheng 傅乐成。《中国通史（上册）》。台北：弘扬图书，2008 年。

Gu Jiegang 顾颉刚。《答刘胡两先生书》，《古史辨》第一册。上海古籍出版社，1982 年。

_____。《我是怎么编「古史辨」的？》，《古史辨》第一册。上海古籍出版社，1982 年。

_____。《与钱玄同先生论古史书》，《古史辨》第一册。上海古籍出版社，1982 年。

Li Xueqin 李学勤。《中国古代文明与国家形成研究。云南人民出版社，1997 年。

_____。《走出疑古时代》。辽宁大学出版社，1994 年。

【西汉】Sima Qian 司马迁。《史记》。中华书局，1959 年。

Su Bingqi 苏秉琦。《中国文明起源新探》。北京：三联出版社，2000 年。

Xu Xusheng 徐旭生。《中国古史的传说时代》（增订本）。文物出版社，1985 年。

Yuan Ke 袁珂。《中国神华传说》。北京：人民文学出版社，1998 年。

Zhang Fan 张凡。《中国古代简史》。北京：北京大学出版社，2001 年。

Learning about Chinese Civilization through Historiography and Archaeology

Kornphanat Tungkeunkunt

ABSTRACT

This article aims to examine the development of historiography on ancient and pre-historic Chinese civilization and dynamic changes in archaeological findings, with attention to how these have contributed to the establishment of a contemporary intellectual framework for the understanding of the origins of Chinese civilization. Furthermore, it demonstrates that progresses in Chinese archaeology and ancient history have significantly influenced perceptions of Chinese history and civilization.

Keywords: *Chinese civilization, Chinese historiography, Debate on Ancient History, Regional and Typological Division*